E-JOURNAL OF YASAR UNIVERSITY
(YAŞAR ÜNİVERSİTESİ ELEKTRONİK DERGİSİ)
CİLT 8, ÖZEL SAYI - 2013

PROF. DR. AYDIN ZEVKLİLER'E ARMAĞAN

CİLT - III
İZMİR 2013

PROF. DR. AYDIN ZEVKLİLER'E ARMAĞAN

ISSN: 1305-9770

ARALIK - 2013

KİTABIN YAYIN HAKKI YAŞAR ÜNİVERSİTESİ'NE AİT OLUP, yazılı izin alınmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz ve fotokopisi yapılamaz. Aksine davranış, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu gereğince para cezasına çevrilemeyen hapis, para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Kapak: Ertan GEVEN

Sayfa Tasarım: Öznur AVINCA

Baskı:

Birleşik Matbaacılık Ltd. Şti.

5619 Sokak No: 1 Çamdibi - İZMİR

Tel: 0 232 433 68 66

birlesikmatbaa@hotmail.com

www.birlesikmatbaa.com

Sertifika No: 14892

ARMAĞAN – ÖZEL SAYI EDİTÖRÜ

PROF. DR. AYŞE HAVUTCU

ARMAĞAN YAYIN KURULU

PROF. DR. AYŞE HAVUTCU
DOÇ. DR. H.GÖKÇE TÜRKOĞLU
YRD. DOÇ. DR. İLKNUR SERDAR
YRD. DOÇ. DR. BİLGEHAN YEŞİLOVA
YRD. DOÇ. DR. EMRE CUMALIOĞLU
ARŞ. GÖR. MERTKAN UÇKAN
ARŞ. GÖR. AYÇA İZMİRLİOĞLU
ARŞ. GÖR. TUĞÇE TUZCUOĞLU

PROF. DR. AYDIN ZEVKLİLER'E ARMAĞAN

ISSN: 1305-9770

ARALIK - 2013

KİTABIN YAYIN HAKKI YAŞAR ÜNİVERSİTESİ'NE AİT OLUP, yazılı izin alınmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz ve fotokopisi yapılamaz. Aksine davranış, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu gereğince para cezasına çevrilemeyen hapis, para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Kapak: Ertan GEVEN

Sayfa Tasarım: Öznur AVINCA

Baskı:

Birleşik Matbaacılık Ltd. Şti.

5619 Sokak No: 1 Çamdibi - İZMİR

Tel: 0 232 433 68 66

birlesikmatbaa@hotmail.com

www.birlesikmatbaa.com

Sertifika No: 14892

DERNEĞİN TİCARÎ İŞLETME İŞLETMESİ VE TÜRK MEDENÎ KANUNU'NDA BİLİNÇLİ BOŞLUK BIRAKILMASI

Running a Commercial Enterprise by an Association and a Conscious Legal Loophole in Turkish Civil Code

Yrd. Doç. Dr. Özlem TÜZÜNER[*]

ÖZET

Türk Medenî Kanunu, Dernekler Kanunu ve Dernekler Yönetmeliği'nde, bunlara ek olarak Türk Ticaret Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda derneği düzenleyen hükümler bulunmaktadır. Derneğin amacına hizmet eden ticarî işletme işletebileceği ve ticarî işletme işleten derneğin ticaret hukukunun şirketlere ilişkin hükümlerine tabi olduğu 743 sayılı Medenî Kanun'da düzenlenmişti. Ne var ki, bu hükümler Türk Medenî Kanunu'na alınmamıştır. Bu durum, bilinçli susma mı, yoksa bilinçsiz veya bilinçli kanun boşluğu mu teşkil etmektedir? Aşağıda bu soruya cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ticarî işletme işleten dernek, bilinçli susma ve bilinçsiz veya bilinçsiz kanun boşluğu

ABSTRACT

There are provisions concerning (governing) associations in Turkish Civil Code, Law on Associations, Regulation on Associations and also in addition to these legislations, in Turkish Commercial Code and Corporate Income Tax Law. It was held in Civil Code No. 743 that associations could operate commercial business that serve

* Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

their purposes and the associations which operate commercial business were subject to the provisions about partnerships of commercial law. However, these provisions are not transferred to the Turkish Civil Code. This situation constitutes conscious or unconscious breach of law, rather conscious silence? Answer to this question below will be required.

Keywords: Association which operates commercial business, conscious silence and conscious or unconscious breach of law.

I- GİRİŞ

Dernekler, mal topluluklarının aksine, kişi topluluğu olarak, korporatif bir bünyeyi haizdir. Bütün tüzel kişiler bir amacı gerçekleştirmek için kurulur. Tüzel kişiler, kazanç paylaşma amacına yönelebileceği gibi, kazanç paylaşma dışında ideal amaca da yönelebilir. Dernekler, "ideal amaç çevresinde birleşmiş kişilerin topluluğu"[1] olup, kazanç paylaşma dışında kalan herhangi bir ideal (iktisadî olmayan veya manevî) amaçla kurulabilir[2]. "Böyle bir züm-

---

1 **SEROZAN R.**, Medenî Hukuk, Genel Bölüm, 2. Baskı, İstanbul, 2008, s. 201. **SEROZAN R.**, Medenî Hukuk, genel Bölüm, Kişiler Hukuku, İstanbul, 2011, s. 448. **SEROZAN R.**, Tüzel Kişiler, Özellikle: Dernekler ve Vakıflar, 2. Baskı, İstanbul, 1994, s. 53.

2 **ZEVKLİLER A./ACABEY B. M./GÖKYAYLA E. K.**, Zevkliler Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), 5. Bası, Ankara, 1995, s. 605, 606. **ZEVKLİLER A./ACABEY B. M./GÖKYAYLA E. K.**, Zevkliler Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), 6. Bası, Ankara, 2000, s. 575. **ZEVKLİLER A./ERTAŞ Ş./HAVUTÇU A./GÜRPINAR D.**, Yeni Medenî Kanuna Göre Medenî Hukuk (Temel Bilgiler), 7. Bası, Ankara, 2012, s. 153, 154, 163. **SAKA Z.**, Dernekler Hukuku, İstanbul, 2010, s. 23. **ERGÜN Ö.**, Medenî Hukuk Tüzel Kişilerinin Ehliyet Durumu, İstanbul, 2010, s. 46, 52, 59. **AKÜNAL T.**, Türk Medenî Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1995, s. 8. **ÖZSUNAY E.**, Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1982, s. 36, 37, 101. **HELVACI S./ERLÜLE F.**, Medenî Hukuk, İstanbul, 2007, s. 153. **GÖNEN D.**, Tüzel Kişilerde Kişilik Hakkı ve Korunması, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s. 50. **AKİPEK J. G./AKINTÜRK T./KARAMAN ATEŞ D.**, Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, C. 1, 8. Baskı, İstanbul, 2011, s. 518, 528, 529. **HATEMİ H.**, Medenî Hukuka Giriş, 5. Bası, İstanbul,

reye katıldığını bildiren kişi, ortak amaca zarar verici davranışlardan kaçınmalı; ayrıca bu amaca hizmet için aktif yükümler altına girmelidir"[3]. Türk Medenî Kanunu'nda[4] dernek kavramı tanımlanmıştır: "en az yedi gerçek veya tüzel kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere", bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirerek oluşturduğu, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluğu" (TMK. m. 56/1). Bu tanım, derneğin kazanç paylaştırma iktisadî gayesini takip etmek üzere kurulamayacağını ortaya koymaktadır[5]. "Çünkü derneklerde paylaşılan kazanç değil, amaçtır"[6]. Diğer taraftan, bu tanımdan, en az yedi kişiye ait irade beyanının ortak noktada birleşmesiyle, yani toplu hukukî muamele ile derneğin kurulduğu anlaşılmaktadır[7]. Doktrinde, derneğin kuruluşuna dair

---

2011, s. 152, 153. **AYAN M./AYAN N.**, Kişiler Hukuku, 3. Baskı, Konya, 2011, s. 167. **KAYNAR R.**, Medenî Hukuk Dersleri, İstanbul, 1978, s. 90, 105. **EGGER A.**, Çeviren: **ÇERNİS V.**, İsviçre Medenî Kanunu Şerhi, Kişinin Hukuku, İkinci Kısım, Tüzel Kişiler, Mad. 52-89, Ankara, 1948, s. 21, 23. **KÖPRÜLÜ B.**, Medenî Hukuk, 1-2. Kitaplar, 2. Bası, İstanbul, 1984, s. 426, 427. **TAŞKIN Â.**, "Tüzel Kişilerin Kişilik Haklarının Korunması", s. 201-243, s. 207-208, 25.7.2012 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1991-1992-42-01-04/AUHF-1991-1992-42-01-04-Taskin.pdf adresinden erişildi. **OĞUZMAN M. K./BARLAS N.**, Medenî Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 18. Baskı, İstanbul, 2012, s. 53. **AKINTÜRK T./KARAMAN ATEŞ D.**, Medenî Hukuk, 25. Baskı, İstanbul, 2012, s. 181, 195, 199. **SEROZAN**, 2008, s. 197, 201. **SEROZAN**, 2011, s. 448, 441, 442. **SEROZAN**, 1994, s. 53-55. **DOĞAN M./NARBAY Ş.**, "İktisadî Amaçla Vakıf Kurulamaması Prensibi ve Vakfın İktisadî İşletme İşletmesi", AÜEHFD, Y. 2000, C. 4, S. 1-2, s. 437-461, s. 438; 30.9.2012 tarihinde http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2000_ 1_21.pdf adresinden erişildi.

3 **HATEMİ H.**, Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987, İstanbul, 1987, s. 76, 77.

4 RG. 08.12.2001, 24607; 4721 Sayılı Kanun.

5 **DOĞAN/NARBAY**, s. 438. **AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN ATEŞ**, s. 528, 529, 565. **GÖNEN**, s. 49.

6 **SAKA**, s. 33.

7 **OĞUZMAN/BARLAS**, s. 173. Ayrıca bkz. **AYAN M./AYAN N.**, s. 174. Derneğin hukukî niteliğinin sözleşmeden ibaret olduğu; dernek kurma özgürlüğünün sözleşme özgürlüğü ile bağlantılı olduğu yönünde bkz.

irade beyanlarının açıklanması, ortak hukukî işlem[8], tüzel kişilik kurma işlemi[9] ve sosyal boyutlu birleşme ve örgütlenme sözleşmesi[10] şeklinde adlandırılmaktadır. Her hâlde, dernek, çok sayıda üye, gönüllü birlik, ülküsel amaç, ad, yerleşim yeri, korporatif organizasyon öğelerinden oluşur[11]. Bu öğeler, tüzel kişilik, kişi topluluğu, ideal amaç ve süreklilik şeklinde dörde indirgenebilir[12]. Ayrıca, kişiler grubu (*groupement de personnes*), ortak amaç (*but commun*), aktivitenin sürekliliği (*permanence de l'activité*) ve üyeler arasında kazanç paylaştırmanın yokluğu (*absence de partage de bénéfices entre les membres*) unsurları kabul edilebilir[13]. Dernek tüzüğü ve diğer başvuru evraklarında, kurucuların belli ve ortak amacı gerçekleştirmek üzere kendilerinin dışında bağımsız varlığa sahip yeni bir hak süjesine vücut verme iradeleri açıklanmaktadır[14]. Yalnızca Türk Medenî Kanunu değil, aynı zamanda Dernekler Kanunu[15] ve Dernekler Yönetmeliği[16], bunlara ek Türk Ticaret Kanunu[17] ve Kurumlar Vergisi Kanunu[18] da konuya ilişkin hükümler içermektedir.

CHAUVEAU R., Constitution et fonctionnement des associations et syndicats, Paris, 1969, A1, A2.

8 **AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN ATEŞ**, s. 585.

9 **HATEMİ H.**, Kişiler Hukuku Dersleri, 2. Baskı, İstanbul, 2001, s. 120, 121. **HATEMİ H.**, Kişiler Hukuku Dersleri, İstanbul, 1992, s. 133, 134. **HATEMİ**, 2011, s. 152, 153.

10 **SEROZAN**, 2008, s. 201. **SEROZAN**, 2011, s. 448.

11 **SEROZAN**, 2008, s. 201. **SEROZAN**, 2011, s. 448. **SEROZAN**, 1994, s. 53.

12 **KÖPRÜLÜ**, s. 430. Derneğin dört öğesi bulunduğu yönünde ayrıca bkz. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 1995, s. 607. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 2000, s. 577. **ZEVKLİLER/ERTAŞ/HAVUTÇU/GÜRPINAR**, s. 154.

13 **CHAUVEAU**, A2.

14 **AKINTÜRK/KARAMAN ATEŞ**, s. 199. **AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN ATEŞ**, s. 565.

15 RG. 23.11.2004, 25649; 5253 Sayılı Kanun.

16 RG. 31.3.2005, 25772.

17 RG. 14.2.2011, 27846; 6102 Sayılı Kanun.

18 RG. 21.6.2006, 26205; 5520 Sayılı Kanun.

Fransız Medenî Kanunu (*Code civil*)[19], derneklere ilişkin hiçbir hüküm içermemektedir. Fransız Hukuku'nda, 1 Temmuz 1901 Tarihli Dernek Tüzüğü Hakkında Kanun (*Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association*)[20] konuyu yönlendirmektedir. İsviçre Medenî Kanunu (*Code civil suisse*)[21] ise dernek tüzel kişiliğini düzenlemektedir (CCS. art. 60-79). İsviçre Medenî Kanunu'nda, derneklerin amaçlarını gerçekleştirmek için ticarî işletme açabileceği; ancak bu ticarî işletmenin ticaret siciline kaydedilmesinin zorunlu olduğu hükme bağlanmıştır (CCS. art. 61/1). Aşağıda yeri geldikçe mukayeseli hukuka değinilecektir.

743 sayılı Medenî Kanun'da[22], "Gayesine erişmek için ticarî şekilde icrayı sanat eden bir cemiyet, kendisini sicile kaydettirmekle mükelleftir" hükmüne yer verilmişti (EMK. m. 54/2). Böylece, eski ismiyle cemiyetlerin, belirli, ortak ve ideal amaçlarına erişmek için ticarî işletme açmasına, bu işletmenin ticaret siciline kayıt ettirilmesi kaydıyla açıkça izin verilmişti. Ne var ki, bu hüküm, Türk Medenî Kanunu'na alınmamıştır. Ekonomik amaç güden dernekler hakkında da, 743 sayılı Medenî Kanun ile Türk Medenî Kanunu arasında fark olduğu belirtilmelidir. 743 sayılı Medenî Kanun, "ekonomik amaç izleyen dernekleri açıkça ve doğruca ticaret hukukunun ortaklıklarına ilişkin hükümlerine yollamaktadır"[23]. "İktisadî bir gaye takip eden cemiyetler, şirketler hakkındaki hükümlere tabidir" cümlesi bunu göstermektedir (EMK. m. 52). Ancak anılan cümle de, Türk Medenî Kanunu'na alınmamıştır. Bu hükümlerin niçin Türk Medenî

---

19 25.7.2012 tarihinde http://www.adminet.com/code/index-CCIVILL0.html adresinden erişildi.

20 25.7.2012 tarihinde http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?CidTexte =LEGITEXT000006069570&dateTexte=vig adresinden erişildi.

21 25.7.2012 tarihinde http://www.admin.ch/ch/f/rs/2/210.fr.pdf adresinden erişildi.

22 RG. 4.4.1926, 339; 743 Sayılı Kanun.

23 **SEROZAN**, 1994, s. 59. Aynı yönde bkz. **KAYNAR**, s. 106. **KÖPRÜLÜ**, s. 457. **VELİDEDEOĞLU**, s. 120. **ÖZSUNAY**, s. 35. **AKÜNAL**, s. 8.

Kanunu'na transfer edilmediği hakkında, gerekçede de açıklama bulunmamaktadır[24].

Profesör Velidedeoğlu tarafından hazırlanan Ön Tasarıda, 743 sayılı Medenî Kanun'un anılan hükümlerinin karşılığı bulunmaktadır[25]. 1971 tarihli Ön Tasarıda, "gayesine erişmek için ticarî şekilde faaliyet gösteren dernek, kendisini ticaret kütüğüne kaydettirmek zorundadır"; "iktisadî bir gaye güden dernekler, kooperatif ortaklıklara ilişkin kurallara bağlıdır" (m. 54/2, 52/2)[26]. Bu Ön Tasarının tüzel kişiler kısmında çeviri hataları bulunduğu; arılaştırmada birlik bulunmadığı; anılan ikinci hükümdeki "kooperatif ortaklıklara" ibaresinin, "ortaklıklara ve kooperatiflere" şeklinde düzeltilmesi gerektiği; "iktisadî bir gaye güden dernekler" ibaresinin ise, "iktisadî gaye gütmeyen kişi birlikleri" şeklinde düzeltilmesi gerektiği; ilk anılan hükmün ise pratik olarak uygulanma imkânını haiz olduğu belirtilmiştir[27]. Profesör Oğuzman yönetiminde hazırlanan Ön Tasarıda ise, 743 sayılı Medenî Kanun'un anılan hükümlerinin karşılığı bulunmamaktadır[28]. 1984 tarihli Ön Tasarı hakkında, "derneklerin

---

24 Türk Medenî Kanunu madde gerekçelerine 17.9.2012 tarihinde, http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss723_Madde_Gerekceleri_1.pdf adresinden erişildi.

25 Tasarıların tarihçesi hakkında bkz. **BAŞPINAR V.**, "Türk Medenî Kanunu ile Aile Hukuku Alanında Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz", AÜHFD, Y. 2003, C. 52, S. 3, s. 79-101, s. 79-81, 30.9.2012 tarihinde http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1093/1672.pdf adresinden erişildi.

ULUSAN İ., "Türk Medenî Kanunu'nun Dünü ve Bugünü", s. 153-172, 30.9.2012 tarihinde www.iku.edu.tr/EN/iku_gunce/HukukC1S1_2/HukukGunceC1S1_153. pdf adresinden erişildi.

26 Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısı ve Gerekçesi, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1971, s. 48, 49.

27 **TANDOĞAN H.**, Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısının Tüzel Kişilere İlişkin Hükümleri Üzerine Görüşler, s. 121-134, s. 122, 123; 30.9.2012 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1973-30-01-04/AUHF-1973-30-01-04-Tandogan.pdf adresinden erildi.

28 Türk Medenî Kanunu (Sözlük, Türk Medenî Kanunu Tasarısı ve Tatbikat Kanunu ile Birlikte), Hazırlayan: **YAVUZ C.**, İstanbul, 1998, s. 26 vd.

kanunla özel olarak düzenlendiği, derneklerin Medenî Kanun dışında daima özel düzenlemeye tabi tutulduğu dikkate alınarak, derneklere ilişkin özel hukuk kurallarının sadece ana hatlarıyla düzenlenmesi ve diğer hususların özel kanuna bırakılması esasının benimsendiği" açıklanmıştır[29]. Profesör Akıntürk önderliğinde hazırlanan 1999 tarihli tasarıda da, gayesine erişmek için ticarî şekilde faaliyet gösteren derneklere yer verilmemiştir. Yalnızca "kazanç paylaşma dışında" ve "tüzüklerinde belirtilen faaliyet konuları ve biçimleri doğrultusunda" ibarelerine yer verilmiştir (m. 56, 90)[30]. Nihayet bu tasarı yürürlüğe girdikten sonra, doktrinde "derneklerle ilgili düzenlemeler çok ayrıntılı tutulmuştur; oysa ülkemizin şartları ayrı bir dernekler kanunu bulunmasını gerektirmektedir; Medenî Kanun'da genel düzenlemelere yer verilmeli; ayrıntılı hükümler ise dernekler kanununa bırakılmalıydı" düşünceleri ifade edilmiştir[31].

"Gayesine erişmek için ticarî şekilde icrayı sanat eden" ve "iktisadî bir gaye takip eden" dernek kavramlarının artık Türk Medenî Kanunu'nda bulunmaması, özel hukuk tüzel kişilerinin tahdidi olarak kanunla belirlenmesi prensibi[32] de dikkate alındığında, nasıl değerlendirilmelidir? Bu durumda, bilinçli susma ve bilinçli veya bilinçsiz kanun boşluğu terimleri gündemde yerini bulmaktadır. Bilinçli boşluk, kanun koyucunun bir meseleyi iradî olarak ve bilerek düzenlemediği zaman ortaya çıkar. Bunlar, genelde kanun koyucunun hukuk politikasından kaynaklanır. Kanun koyucu, bazı meselelerin özel nitelikli kanunlarla, doktrin ve yargısal içtihatlarla şekillenmesini isteyebilir. Bilinçsiz boşluk ise, kanun koyucunun

---

29 **OĞUZMAN K.**, Yeni Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısına Genel Bakış, Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısının İncelenip Değerlendirilmesi, VIII. Sempozyum, 22-23 Kasım 1985, İstanbul, 1988, s. 7-17, s. 10.

30 Türk Medenî Kanunu Tasarısı ve Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Tasarısı, Ankara, 1999, s. 59, 65.

31 **BAŞPINAR V.**, Yeni Türk Medenî Kanunu Hakkında Bazı Düşünceler, s. 1-13, s. 5, 3.11.2012 tarihinde http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/3_3.pdf adresinden erişildi.

32 **HATEMİ H.**, Medenî Hukuk Tüzel Kişileri, Giriş, Tarihî Gelişim, Eski Vakıflar, C. I, İstanbul, 1979, s. 24, 25.

isteği dışında ortaya çıkar. Bunlar, bazen kanun koyucunun ihmal, unutkanlık ve dikkatsizliğinden ileri gelir. Bazen de, öngörülemeyen ekonomik, toplumsal ve teknik gelişmelerin sonucu olabilir. Bilinçli susma ise, kanun koyucunun meseleyi olumsuz yönden çözümlemesi anlamına gelmektedir[33].

Türk Medenî Kanunu'nda söz konusu mülga hükümlerin karşılığının bulunmaması, bilinçli boşluk olarak değerlendirilirse, kanun koyucunun ihmalden ötürü veya gerek görmediği için konuyu genel hükümle düzenlemediği; derneklere ilişkin özel mevzuatta konunun düzenlenmesini tercih ettiği düşünülür. Bilinçli susma şeklinde adlandırılırsa, kanun koyucunun konuyu tersinden düzenlediği; derneklerin ideal amaçlarına ulaşmak için dâhi ticarî işletme açamayacakları ve iktisadî gaye takip edemeyeceği sonucuna ulaşılır. Bilinçsiz boşluk yaklaşımında ise, kanun koyucunun ihmal veya dikkatsizlikten ötürü meseleyi düzenlemeyi unuttuğu sonucuna varılır. Bu çalışmada, bilinçli veya bilinçsiz kanun boşluğu ve bilinçli susma olasılıkları değerlendirilecektir.

II- DERNEĞİN KAZANÇ PAYLAŞMA AMACI GÜDEMEMESİ

Türk hukuk tarihinin, ikinci meşruiyetten itibaren, cemiyetler bakımından oldukça hareketli ve verimli yıllar geçirdiği belirtilmelidir[34]. Bundan önce, derneklerden ziyade vakıflara meyledildiği, çünkü tarikatların malvarlığı yönetmesi nedeniyle vakıflara yakın olduğu; cemiyetlerin gelenek çizgisi üzerinden hukukumuza girmediği; Fransız devriminin tesiriyle girdiği eklenmelidir[35]. 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'nun birinci maddesinde dâhi, cemiyetin kazanç

---

33 **AKTAŞ S.**, "Pozitif Hukukta Boşluk Kavramı", EÜHFD, C. 14, S. 1-2 (2010), s. 1-28, s. 21, 22; 22.7.2012 tarihinde http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2010%20XIV_1-1.pdf adresinden erişildi.

KIRCA Ç., "Örtülü (Gizli) Boşluk ve Bu Boşluğun Doldurulması Yöntemi Olarak Amaca Uygun Sınırlama (*Teleologische Reduktion*)", AÜHFD, C. 50, S.1 (2001), s. 91-119, s. 97; 22.7.2012 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/291/ 2652.pdf adresinden erişildi.

34 **HATEMİ**, 1979, s. 205, 208.

35 **HATEMİ**, 2001, s. 116, 117. **HATEMİ**, 1992, s. 128, 129.

paylaşmaktan başka (*mukaseme-i ribhden*) maksatla kurulabileceği kaleme alınmıştır[36]. Türk Medenî Kanunu'nda da, derneğin, kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak amacının bulunması; ayrıca bu amacın hukuka veya ahlâka uygun olması gerektiği kabul edilmiştir (TMK. m. 56). Dernekler Kanunu ve Yönetmeliği de aynı esasları tekrarlamaktadır (DK. m. 2/a; DY. m. 1, 4). Denek tüzüğünde, "derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve çalışma biçimleri ile faaliyet alanı" gösterilmelidir (DK. m. 4/b).

Derneğin iktisadî amaç güdemeyeceği Yargıtay kararlarında da anılmaktadır. Bu kararlardan biri örneklenmelidir: "Dava konusu minibüsçüler derneğine ait tüzüğün üçüncü maddesinde, şoförlerin maddî çıkarlarının sağlanacağı belirtilmekte olduğuna göre, amaçlarının kazanç sağlamaya yönelik bulunduğu açıktır. Hâl böyle olunca, derneğin gayesinin kazanç paylaştırma olduğu göz önünde tutularak feshine karar verilmesi doğrudur"[37].

İsviçre Medenî Kanunu'na göre, "dernekler, politik, dini, bilimsel, sanatsal, hayırseverlik, eğlenme ve ekonomik olmayan diğer amaçlarla korporatif olarak organize olma iradesinin statülerinde açıklandığı anda tüzel kişilik kazanır" (CCS. art. 60/1)[38]. İsviçre Hukuku'nda derneğin amacı, sınırlı olmayacak şekilde, politik, dini, bilimsel, sanatsal, hayırseverlik, eğlenme şeklinde örneklendirilmiş; ancak ekonomik olmayan herhangi diğer amaçlarla da dernek kurulabileceği belirtilmiştir.

---

36 **HATEMİ**, 1979, s. 43. **DOĞANAY Ü.**, Hükmî Şahıslar, İstanbul, 2. Bası, 1969, s. 43. **HATEMİ**, 2001, s. 116. **HATEMİ**, 1992, s. 128. **VELİDEDEOĞLU H. V.**, Medenî Hukuk, İstanbul, 1969, s. 119. **ÖZSUNAY**, s. 101.

37 Yarg. 2. HD., 1975/2522 E., 1975/2781 K., T. 24.3.1975; **BALLAR S.**, Türk Dernekler Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 2006, s. 98.

38 Hükmün Fransızcası şöyledir: "*Les associations politiques, religieuses, scientifiques, artistiques, de bienfaisance, de récréation ou autres qui n'ont pas un but économique acquièrent la personnalité dès qu'elles expriment dans leurs statuts la volonté d'être organisées corporativement*" (CCS. art. 60/1).

Fransız Dernek Tüzüğü Hakkında Kanun'a göre, dernek, kâr paylaşma amacı dışında herhangi başka bir amaçla kurulabilir. "Dernek, geçerliliği bakımından, borçların ve sözleşmelerin genel prensiplerine uygulanacak hukuka tabidir" (LCA. art. 1)[39]. "Kanunlara, ahlak kurallarına aykırı sebeple veya ulusal toprak bütünlüğünü ve devletin cumhuriyetçi şeklini ihlal eden her dernek hükümsüzdür ve hükümsüzlük etkisi doğurur" (LCA. art. 3)[40]. Anılan maddede geçen hükümsüzlük, ilgilinin veya savcının talebi üzerine mahkeme tarafından karara bağlanır (LCA. art. 7). Nihayet, yardımlaşma, hayırseverlik, bilimsel veya tıbbi araştırma, dini toplanma amacıyla kurulan derneklerin, veraset intikal ve benzeri vergilerden kısmen veya tamamen muaf tutulmalarına ilişkin hükümler de bulunmaktadır (LCA. art. 6/2, 13).

Gerek Türk Hukuku, gerek mukayeseli hukuk, derneğin kazanç paylaşma amacı güdemeyeceğini ortaya koymaktadır. Çünkü ideal gaye, gerek dernek üyelerine, gerek üçüncü kişilere maddî menfaatler sağlanmasına yabancıdır; maddî yerine, manevî menfaatler temin edilmesi anlamına gelmektedir[41]. "İdeal amaçtan anlaşılması gereken doğrudan doğruya parasal olmayan amaçtır. Derneğin uğraşısı, dolayısıyla parasal sonuçlar doğurabilir. Önemli olan onun amacının doğrudan doğruya parasal olmamasıdır"[42]. Aslında amaç kavramı, derneğin kurucuları ve bu dermeğe daha sonradan üye olan herkesin

---

39 Hükmün Fransızcası şöyledir: "*L'association est la convention par laquelle deux ou plusieurs personnes mettent en commun, d'une façon permanente, leurs connaissances ou leur activité dans un but autre que de partager des bénéfices. Elle est régie, quant à sa validité, par les principes généraux du droit applicables aux contrats et obligations*" (LCA. art. 1).

40 Hükmün Fransızcası şöyledir: "*Toute association fondée sur une cause ou en vue d'un objet illicite, contraire aux lois, aux bonnes mœurs, ou qui aurait pour but de porter atteinte à l'intégrité du territoire national et à la forme républicaine du gouvernement, est nulle et de nul effet*" (LCA. art. 3).

41 **DOĞANAY**, s. 44.

42 **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 1995, s. 618. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 2000, s. 589, 590. **ZEVKLİLER/ERTAŞ/HAVUTÇU/GÜRPINAR**, s. 154, 155. **ZEVKLİLER A.**, Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), Ankara, 1992, s. 573.

ortaklaşa çaba harcayarak ulaşmayı hedeflediği nihaî sonuçtur (*le résultat final*). Amaç, mevzu (*l'objet*) ve maksat (*la fin*) olmak üzere iki parçada teşhis edilir. İşte manevi ve ideal amaç, derneğin üyelere kazanç paylaştırmaktan başka bir mevzu ile maksada sahip olmasıdır[43]. "İdeal amaçlara, çevrenin korunması, eğitimin yaygınlaştırılması, bilimsel, sanatsal, sportif faaliyetlerin teşvik edilmesi gibi amaçlar örnek olarak gösterilebilir"[44].

III- DERNEĞİN AMACINA ULAŞMAK İÇİN TİCARÎ İŞLETME İŞLETMESİ

Türk Hukuku'nda, Türk Medenî Kanun'da bulunmasa da, mevzuatın diğer unsurlarında, derneğin amacına ulaşmak için ticarî işletme işletebileceğine dair pek çok hüküm bulunmaktadır. Aşağıda, "Mevzuatın incelenmesi" başlığı altında mukayeseli hukuka da değinilmiş; hem İsviçre Medenî Kanunu'ndaki, hem de Fransız Dernek Tüzüğü Hakkında Kanun'daki, konuya ilişkin hükümler, Türkçe çevrilmek suretiyle aktarılmıştır. Diğer taraftan, aktarılan hükümlerin mahkemelerce uygulanışı da göz ardı edilmemiş; bu başlık içtihatlarla zenginleştirilmiştir. "Doktrindeki görüşlerin sunulması" başlığı altında, özellikle Türk doktrinin, ayrıca mukayeseli doktrinin konuya bakışı kronolojik olarak sıralanmıştır.

A- MEVZUATIN İNCELENMESİ

Türk Medenî Kanunu'nda, ticarî işletme işleten dernek konusunda hüküm bulunmadığı; çünkü 743 sayılı Medenî Kanun'daki konuyu aydınlatan hükmün (EMK. m. 54/2), Türk Medenî Kanunu'na alınmadığı dile getirilmiştir. Nitekim Yargıtay, 743 sayılı Medenî Kanun döneminde, Türk Tarih Kurumu'nun dernek olmasının, ticarî işletme işletmesine engel teşkil etmediğine; yalnızca ticarî

---

43 **AKİPEK J. G.**, Le but des associations en droit turc et son importance juridique, Ankara, 1963, s. 13-19, 23.

44 **HELVACI/ERLÜLE**, s. 157. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 1995, s. 619. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 2000, s. 590. **ZEVKLİLER/ERTAŞ/HAVUTÇU/GÜRPINAR**, s. 154, 155.

işletmenin Ankara Ticaret Sicili'ne tescil ve ilan olunması gerektiğine karar vermiştir[45]. Aşağıda öncelikle mukayeseli hukuka değinilecek; ardından Türk Hukuku'nun incelenmesine devam edilecektir.

İsviçre Medenî Kanunu'ndaki "Ticaret Siciline Kayıt (*Inscription au registre du commerce*) başlıklı hüküm, Türk Hukuku bakımından yol gösterici kabul edilebilir. "Tüzüğünü kabul etmiş ve yönetimini oluşturmuş dernek kendisini ticaret siciline kayıt ettirebilir. Birincisi, amacını gerçekleştirmek için, ticarî form altında işletme (endüstri) işleten; ikincisi, kazançlarını/hesaplarını revize etme borcu altında olan her dernek kendini kayıt ettirmek zorundadır. Tüzük ve yönetim kurulu üyelerinin durumu, kayıt talebine eklenir" (CCS. art.61)[46].

İsviçre Federal Mahkemesi 1. Hukuk Dairesi, 10 Kasım 1964 tarihinde, Alex Martin SA şirketi ile Sigara Fabrikatörlerinin İsviçre Derneği (*Association suisse des fabricants de cigarettes*) arasında geçen bir davada anılan hükmü ayrıntılı olarak değerlendirmiştir[47]. Federal Mahkeme, sendikaların mevzubahis olmadığı yıllarda, söz konusu derneğin sigara üretimi üzerine yoğunlaştığı, yeni bir piyasa düzeni kurduğu, İsviçre Medenî Kanunu'nda, tüzel kişilerin, ekonomik ve ideal amaç ayırımına tabi tutulduğu; ekonomik amacın, gerek üyelere gerek dernekten yararlananlara ekonomik menfaatler sağlamak şeklinde tarif edilebileceği hususlarını açıklığa kavuşturmuştur. Ayrıca birkaç ideal amaç tespit etmek suretiyle ideal amaçlı dernek sonucuna ulaşılamayacağı; yarı ideal yarı ekonomik amaçlı derneklerde karakteristik amacın dikkate alınacağı; boykot gibi rekabet yaşamını ilgilendiren eylemlerde bulunan bir derneğin ideal amaçlı

---

45 Yarg. 11. HD., 1965/2793 E., 1966/4694 K., T. 8.12.1966; **BALLAR**, 2006, s. 98.

46 Hükmün Fransızcası şöyledir: "*L'association dont les statuts ont été adoptés et qui a constitué sa direction peut se faire inscrire au registre du commerce. Est tenue de s'inscrire toute association: 1. qui, pour atteindre son but, exerce une industrie en la forme commerciale; de s'inscrire toute association: 2. qui est soumise à l'obligation de faire réviser ses comptes. Les statuts et l'état des membres de la direction sont joints à la demande d'inscription*" (CCS. art. 61).

47 Anılan içtihada (BGE 90 II 333) 25.7.2012 tarihinde http://rwiweb.uzh.ch/vdc/Rechteck/BGE%2090%20II%20333.pdf adresinden erişildi.

kabul edilemeyeceği; böylesine bir derneğin ticaret siciline kayıt edilmek kaydıyla varlığını sürdürebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Fransız Hukuku'nda ise, derneklerin ticarî işletme işletebileceğine ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır. Aksine derneklerin fiil ehliyetini, ticarî yaşama katılma bakımından oldukça sınırlayan bir hükme yer verilmiştir. "Dernekler, tüzüklerine aykırı düşmemesi kaydıyla, medenî yaşamın bütün hukukî işlemlerini yapabilirler. Ancak güttükleri amaç için gerekli olandan başka taşınmazlar iktisap edemezler. Ne var ki, ivazlı veya ivazsız olarak koruluk, içinde kuyu bulunan alanları veya ağaçlandırma alanlarını edinebilirler. Bütün taşınabilir değerler, senette ve bu senede dayalı olarak tanzim edilen bordroda sayılı olmalıdır. Bağışlamaları Medenî Kanun'un 910'uncu maddesine göre kabul edebilirler (LCA. art 11)[48]. Fransız Medenî Kanunu'na atıf yapılan hüküm ise, yalnızca sağlık, sosyal ve medikal sosyal alanlara hizmet eden taşınmazların bağışlanması hakkında kolaylıklar tanıyan bir hükümdür (CC. art. 910).

Türk Medenî Kanunu'nda genel hüküm bulunmamasına rağmen, Dernekler Kanunu'nda ve Dernekler Yönetmeliği'nde derneklerin yurt ve lokal açması özel hükümlerle düzenlenmiştir.

Dernekler Kanunu'na göre, "Derneklerin, tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere, eğitim ve öğretim faaliyetleri için yurt, pansiyon; üyeleri için lokal açmaları ve lokallerinde alkollü içki kullanılması ile bu tesislerin işletilmesi mülkî idare amirinden izin almalarına bağlıdır" (DK. m. 26). Bu hüküm, derneklerin amaçlarına ulaşmak için ticarî işletme açmasına olanak tanımasa da, izne tabi olarak yurt ve lokal açmalarına hukukî temel teşkil etmektedir.

---

48 Hükmün Fransızcası şöyledir: "*Ces associations peuvent faire tous les actes de la vie civile qui ne sont pas interdits par leurs statuts, mais elles ne peuvent posséder ou acquérir d'autres immeubles que ceux nécessaires au but qu'elles se proposent. Cependant, elles peuvent acquérir, à titre onéreux ou à titre gratuit, des bois, for êtes ou terrains à boiser. Toutes les valeurs mobilières d'une association doivent être placées en titres nominatifs, en titres pour lesquels est établi le bordereau de références nominatives prévu à l'article 55 de la loi n° 87-416 du 17 juin 1987 sur l'épargne ou en valeurs admises par la Banque de France en garantie d'avances. Elles peuvent recevoir des dons et des legs dans les conditions prévues par l'article 910 du code civil*" (LCA. Art. 11).

Dernekler Yönetmeliği'nde "dernek eklentisi" tanımlanmıştır: "lokaller, umuma açık kamp, spor saha ve salonları ile iktisadî işletmeler hariç, yurt, kitaplık, çocuk bakım yuvası, huzur evi ve aşevi gibi dernekten ayrı bir varlığı olmayan ve derneğin amacını doğrudan desteklemek için kurulmuş yerler" (DY. m. 4). "Ticarî işletmesi bulunan dernekler, ticarî işletmeleri için, ayrıca Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre defter tutarlar" hükmü, derneğin amacına uygun ticarî işletme işletebileceğini göstermektedir (DY. m. 31/5). Ayrıca, "derneklerin açacakları lokaller ve yurtlar dışındaki tesisler genel hükümlere tabidir" hükmü özel genel hüküm ayırımına işaret etmekte; derneklerin yurt ve lokal haricinde işletmeler de açabileceği izlenimi doğurmaktadır (DY. m. 95/2).Yönetmelikte, yurt ve lokaller konusunda daha ayrıntılı hükümler de bulunmaktadır[49].

6762 Sayılı Ticaret Kanunu'nda[50], "derneklerin tacir sıfatı kazanması ihtimali kanun hükmüne bağlanmıştı. Ticaret şirketleriyle, gayesine varmak için ticarî bir işletme işleten dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince hususî hukuk hükümleri dairesinde

---

49 Dernek eklentileri arasında önemli yere sahip olan yurt ve lokal hakkındaki hükümler şöyledir. "Derneklerin, tüzüklerinde gösterilen amaç ve çalışma konularını gerçekleştirmek üzere, eğitim ve öğretim faaliyetleri için yurt açmaları ve bu yurtların devri, nakli, kapatılması ile bunların idaresi, işletilmesi ve denetlenmesi gibi konularda" Özel Öğrenci Yurtları Yönetmeliği'ne atıf yapılmaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve valilikten yurt açma izin belgesi alınması gereğinden bahsedilmektedir (DY. m. 95). Lokal açmak için işletme izni alınması ve işletme belgesi düzenlenmesi zorunlu tutulmuştur (DY. m. 59). Lokale müdür tayin edilmelidir. Bu müdür, lokalin işletme ruhsat ve yönergesine uygun işletilmesinden sorumludur (DY. m. 60, 63). Lokalin kurallara uygun işletilip işletilmediği hususu denetlenmektedir. Aksi yönde gözlemde bulunulduğunda, geçici olarak lokalin faaliyetten men edilmesi veya izinin bütünüyle kaldırılması mümkündür (DY. m. 65-67).

İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanlığı tarafından konuya ilişkin farklı yönetmelikler çıkarıldığı ve genelgeler yayımlandığı belirtilmelidir. Örneğin, 31.1.2006 tarihli ve 2006/10 sayılı genelge, kumar oynanan ve uyuşturucu satılan lokaller hakkındadır. Söz konusu genelgeye 22.7.2012 tarihinde www.dernekler. gov.tr adresinden erişildi.

50 RG. 9.7.1956, 9353; 6762 Sayılı Kanun.

idare edilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere devlet, vilayet, belediye gibi amme hükmî şahısları tarafından kurulan teşekkül ve müesseseler dâhi tacir sayılırlar" (ETK. m. 18/1). Aslında 6762 Sayılı Ticaret Kanunu'ndaki bu hüküm, derneklerin ticaret siciline kayıt edilmeleri kaydıyla amaçlarına uygun ticarî işletme kurmalarına izin veren 743 Sayılı Medenî Kanun'daki hükmün devamıdır (ETK. m. 1/1, 16/1; EMK. m. 54/2). 6762 Sayılı Ticaret Kanunu'ndaki anılan hükmün karşılığı, Türk Ticaret Kanunu'nda bulunmaktadır (ETK. m. 18/1; TTK. m. 16/1). Ticaret Sicili Nizamnamesi'nde[51] de, aynı doğrultuda hükümler yer almaktadır (TSN. m. 22, 72, 73, 75).

Nihayet, Kurumlar Vergisi Kanunu'nda, dernek ve vakıflara ait iktisadî işletmelerin elde ettiği kazançlar kurumlar vergisinin konusuna dâhil sayılmaktadır (KVK. m. 1/ç). Çalışma konusu bakımından önem arz eden bir hükme daha değinilmelidir: "Dernek veya vakıflara ait veya bağlı olup faaliyetleri devamlı bulunan ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları dışında kalan ticarî, sınaî ve ziraî işletmeler ile benzer nitelikteki yabancı işletmeler, dernek veya vakıfların iktisadî işletmeleridir. Bu kanunun uygulanmasında sendikalar dernek; cemaatler ise vakıf sayılır" (KVK. m. 2/5).

B- DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLERİN SUNULMASI

Türk hukuk doktrininde, derneğin amacını gerçekleştirmek için ticarî işletme işletmesi olumlu karşılanmaktadır. Ancak "iktisadî bir gaye takip eden" dernek konusunda medenî hukuk doktrininden ziyade, vergi hukuku doktrininden yararlanmak icap etmektedir. 743 Sayılı Medenî Kanun döneminde şöyle görüşler aktarılmıştır.

Öncelikle konuya ilişkin önemli bir monografiye değinilmelidir. Ekonomik amaç (*but économique*), "ekonomik ve ticarî aktivitelerin icra edilmesi" şeklinde tanımlanır. Dar anlamıyla ekonomik amaç, pay sahiplerinin mameleki menfaatlerini tatmin eder; maddî ihtiyaçlarına cevap verir. Bu bakış açısıyla ekonomik amaç kazanç paylaşmaya yaklaşmaktadır. Ancak ekonomik amaç kavramı, geniş anla-

---

51 RG. 8.2.1957, 9530; 6762 Sayılı Kanun'a dayalı olarak 2.2.1957 tarih ve 4/8604 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.

mıyla, pay sahiplerinin mameleki avantajlarını garanti altına alıp korumayı da kapsar. Örneğin vergilerin indirilmesi, kredilerin iyileştirilmesi, yabancı ülkelerle ticarî ilişkilerin arttırılması gibi amaçlar da geniş anlamıyla ekonomik amaç çatısı altında yer alır. Türk Hukuku'nda bu tür amaçlar güden kişi toplulukları, dernekler gibi (*comme des associations*) kabul edilmiştir[52].

Batı müziğini yayma derneğinin reklâmlar, broşürler, konserler ve kurslar için maddî gelir sağlamak üzere müzik okulu işletmesi, bu derneğin kazanç paylaşma amacı güttüğü anlamına gelmez. Fakat elde ettiği gelirleri üyelerine paylaştırma yoluna giderse, dernek niteliğini kaybeder ve amacı dışına çıktığı için dağıtılır[53].

"Gayesine erişmek için ticarî şekilde sanat icra eden cemiyetlerin gayesi idealdir, üyelerine kâr sağlamak değildir. Bunların ticarî faaliyeti gayeye yeterli maddî vasıtayı temin etmek içindir. Meselâ Yeşilay cemiyetinin alkolsüz içkiler satan bir satış mağazası işletmesi, lokantalar açması gibi. Talebe cemiyetlerinin gayelerine ulaşmak için bir matbaa veya yayınevi işletmesi kurmasında da böyledir. Şahısları bir araya getiren ana sebep yanında, dolayısıyla üyelere iktisadî menfaatlerin temin edilmesi, gayenin iktisadî sayılması için yetmez. Meselâ kiracıların hukukî menfaatlerini korumak için kurulmuş bir cemiyet, bu tesanüt neticesi dolayısıyla kiracılara iktisadî istifadeler de sağlasa, asıl gayesi kiracılar arasında birliği sağlamak yardımlaşmak olduğundan iktisadî gayeli sayılmaz"[54].

"Dernekler amaçlarına ulaşmak için ticarî ve iktisadî nitelikte bazı faaliyetlerde bulunabilir. Örnek olarak, amacı sporu yükseltme ve geliştirme olan bir spor kulübü, bu amacına ulaşmak için spor alanları ve bu alanlarda büfe işletebilir"[55].

"Amacına varmak için ticarî işletme işleten derneklerin ticaret siciline tescille mükellef kılınması eleştirilmelidir. İsviçre'de ticaret

---

52 **AKİPEK**, s. 39-41.

53 **VELİDEDEOĞLU**, s. 121.

54 **DOĞANAY**, s. 41, 44.

55 **KÖPRÜLÜ**, s. 457, 433. Aynı yönde bkz. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 2000, s. 590.

sicili aynı zamanda derneklerin de sicili olduğundan bu tescil mükellefiyeti orada anlam taşımaktadır. Oysa Türkiye'de "ticaret sicilinin böyle bir fonksiyonu bulunmadığından EMK. m. 54/1'in içeriği olmayan bir hüküm olduğu söylenebilir". Bu hükme, ticarî işletme işleten derneğin dernekler kütüğüne ayrıca kaydedilmesi şeklinde anlam verilmelidir[56].

"Dernekler sadece ideal amaçlar için kurulur. Ancak ideal amacın gerçekleştirilmesi için dernek, bir ticarî işletme işletmek durumunda kalabilir. Örneğin, yoksullara yardım amacıyla kurulan bir dernek, gerekli malî kaynağı sağlamak için lüks bir restoran işletebilir. Bu hâlde dernek tacir sayılır ve derneğe ait işletmenin de ticaret siciline tescili gerekir"[57].

"Dernek veya vakfa ait ticarî işletme işletmeden söz edebilmek için, faaliyetlerin devamlı olması, ticarî, sınaî veya ziraî nitelik taşıması gerekir. Yani piyasa ekonomisinde mal alım satımı, imalat veya hizmet ifası söz konusu olur"[58].

"Ticarî işletmeye sahip olan dernek, vakıf ve diğer tüzel kişilerin ticaret unvanları, adlarının aynısıdır. Dernekler ve vakıflar amaçlarına ulaşmak için ticarî işletme kurabilirler. Bu hâlde, dernekler ve vakıflar tacir sayılırlar. Derneğin veya vakfın ticaret unvanları kendi adlarının aynısıdır"[59]. Ayrıca, ticarî işletme işleten derneğin 6762

---

56 **ÖZSUNAY**, s. 106, 107.

57 **SADAY O.**, "Basiretli Tacir Gibi Davranma Yükümlülüğü", 25.7.2012 tarihinde http://www.turkhukuksitesi.com/makale_139.htm adresinden erişildi.

58 **KARAL S. Z.**, "Vakıflar ve Ticarî İşletme İşleten Vakıflar", 25.7.2012 tarihinde http://karal.av.tr/makaleler.asp?MakaleID=14 adresinden erişildi. Aynı yönde bkz. **KÜÇÜK Ş.**, 5253 Sayılı Dernekler Kanunu Sonrasında Derneklerle İlgili Mali Düzenlemeler, Derneklere Ait İktisadi İşletmeler, Kamuya Yararlı Dernekler, Derneklere Ait İktisadi İşletmeler, Kamuya Yararlı Denekler ve Kamuya Yararlı Derneklere Sağlanan Ayrıcalıklar, 1.8.2012 tarihinde http://www. alomaliye.com/ saban_kucuk_5253_ dernekler.htm adresinden erişildi.

59 **CAN M.**, "Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Ticaret Unvanı", Mevzuat Dergisi, Y. 10, S. 111 (Mart 2007), 25.7.2012 tarihinde http://www.mevzuatdergisi.com/2007/ 03a/01.htm adresinden erişildi.

Sayılı Ticaret Kanunu'nun 20'inci maddesi gereği tacirliğin nimetlerinden yararlanacağı ve külfetlerine katlanacağı kaleme alınmıştır. "Burada yasanın ticarî işletmeyi oluşturan tüzel kişiliğe hak sahibi konumuyla işleten niteliği tanıyarak yönetim yetkisi ve erki sağladığı düşünülebilir"[60].

"Amacına varmak için ticari işletme işleten derneklerin amaçları yine idealdir. Fakat amacına ulaşmak için bir takım parasal olanak ve kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Bu olanakları sağlayabilmek için de bir ticarî işletme işletirler". Bu durum onların ideal amacını ortadan kaldırıcı değildir[61].

Aynı dönemde, derneğin kazanç sağlamak için ticarî işletme işletemeyeceğinin açık olduğu; ancak, "hiç değilse, kartel kuma ya da taksi durağı işletme gibi ülküsel amaç dışı geniş anlamda ekonomik amaç izleyip izleyemeyeceği" tartışılmıştır. Ticaret hukukunun alışveriş yaşamının kararlı ve güvenli bir biçimde işlerliğini koruyan hükümlerinin çevresinden dolanılmaması için ideal amaç ötesi ekonomik amaç izleyen kartel türünden örgütlenmelere dernek hukukî kılıfı yerine şirket hukukî kılıfının geçirilmesi amaca uygun olur... Para kazanmak isteyenler, ya ağır kişisel sorumluluk, ya da sıkı kamusal denetim öğeli ortaklık tipini seçmelidir"[62].

Dernek iktisadî işletmeleri şu öğelerden oluşmaktadır: gelir sağlama amacı, süreklilik ilkesi, büyük boyutta önemli etkinlikler kuralı, dernek tarafından iktisadî işletmeye ayrılmış taşınır taşınmaz eşyalar veya malvarlığı hakları, çevrede yaratılacak iş değeri[63].

"Amaç doğrudan doğruya üyelerin parasal çıkarlarına yönelik olmamak kaydıyla, bir derneğin amacına ulaşmak için ticarî bir işletme işletmesi ve faaliyetleri için gerekli maddî kaynakları bu

---

60 **SAKA**, s. 33, 34.

61 **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 1995, s. 620. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 2000, s. 590. **ZEVKLİLER A.**, Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), Diyarbakır, 1986, s. 426. **ZEVKLİLER**, 1992, s. 574, 575.

62 **SEROZAN**, 1994, s.59.

63 **BALLAR S.**, Türk Dernekler Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, 1996, s. 559.

yoldan sağlaması dâhi mümkündür. Buna karşılık, bir derneğin, sırf iktisadî gaye izlemesi dernek kavramı ile bağdaşmaz"[64].

Türk Hukuk doktrinindeki güncel kaynaklara gelindiğinde, Türk Medenî Kanunu dönemine tekabül eden sistematik eserlerde, ticarî işletme işleten dernek, dernek türlerinden biri olarak anılmaya devam olunmaktadır[65].

"Derneklerin ideal amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olan maddî katkıyı dernek gelirleri olarak adlandırılan üye aidatı, eğlence, konser, balo gibi sosyal etkinlikler ya da bağış ve yardımlardan sağlamaları mümkün olduğu gibi, ticarî faaliyette bulunmaları hatta ticarî işletme işletmeleri dâhi mümkündür"[66].

"Dernekler her ne kadar iktisadî bir amaçla kurulamayıp sadece manevî amaçlar için kurulabiliyorsa da, bu manevî amaçlarını gerçekleştirmek üzere iktisadî bir konu ile uğraşabilirler. Örneğin öğrencileri koruma derneği asıl amacını gerçekleştirmek, yani dar gelirli öğrencilere ucuz yemek sağlamak maksadıyla bir kantin işletebilir. Önceki kanun bu konuyu m. 54/II'de açıkça düzenlemişti. Yeni kanunumuz bu konuyla ilgili bir hüküm içermiyor. Anacak bunu yeni kanunun derneklerin amaçlarını gerçekleştirmek maskadıyla ticarî işletme işletmelerini uygun bulmadığı şeklinde yorumlamamak gerekir. Zira kanun bunu yasaklayan bir hükme de yer vermemiştir. Fikrimizce dernekler manevî amaçlarını gerçekleştirmek üzere bunla bağlantılı bir ticarî işletme işletebilmelidir. Örneğin kitap sevenler derneği, üyelerine ucuz kitap verebilmek maksadıyla bir basımevi kurabilmelidir"[67].

"Ticaret siciline tescil edilecek olan derneğin kendisi değil, fakat ticarî şekilde işlettiği işletmedir. Fikrimizce derneklerin ticarî bir konuyla uğraşması, yeni Türk Medenî Kanunu'yla da yasaklanmış değildir; ticarî konu derneğin manevî amacına ulaşmasını sağlayacak bir araç olarak kaldığı sürece derneğin manevî amaçlı bir korporas-

---

64 **AKÜNAL**, s. 56.

65 **SEROZAN**, 2011, s. 452.

66 **HELVACI/ERLÜLE**, s. 155.

67 **AKINTÜRK/KARAMAN ATEŞ**, s. 202.

yon olma özelliğine zarar vermez. Örneğin sinema sevenler derneği sineme sevgisini yaymak üzere bir sinema işletebilir. İçkiyle savaş derneği halkı alkolsüz içkilere alıştırmak maksadıyla sadece meyve suları satılan bir pavyon açabilir"[68].

Kira sözleşmesine ilişkin güncel bir eserde de şu cümleye yer verilmiştir. "Dernekler işletecekleri ticarî işletmenin işyeri ihtiyacı dışında dernek faaliyetlerinin gerekli kıldığı ihtiyaçlar için TBK. m. 350/1'e dayalı tahliye davası açamazlar"[69].

Türk Medenî Kanunu ile 6762 Sayılı Ticaret Kanunu'nun kesiştiği döneme denk düşen vergi hukuku temelli eserler de anılmalıdır. Bu eserlerde de, derneğin amacını gerçekleştirmek üzere ticarî işletme işletmesine olumlu bakılmaktadır. "Tüzüklerinde yazılı olan amaçlarını gerçekleştirmek için, gelir kaynaklarına ihtiyacı bulunan dernekler, yalnızca bu gelir kaynağına kavuşmak üzere ticarî bir işletme işletebilirler"[70]. Diğer taraftan, asıl tacir sıfatını haiz olan derneğin mi, yoksa dernek tarafından kurulan ticarî işletmenin mi vergi mükellefi olduğu tartışılmış ve ticarî işletmenin vergi mükellefi olduğu ileri sürülmüştür[71]. Çünkü "derneklere ait iktisadî işletmeler ile iş ortaklıklarının kazançları kurumlar vergisine tabidir"[72]. Yine başka bir çalışmada, ticarî işletme işleten derneklerin defterlerinin açılış ve kapanış tasdiklerinin Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 66'ıncı maddesine göre yapılacağı belirtilmiştir[73].

---

68 **AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN ATEŞ**, s. 593.

69 **GÜMÜŞ M. A.**, Kira Sözleşmesi, İstanbul, 2011, s. 358, 359.

70 **UÇAR B./TULUK S./ERDOĞAN H.**, Dernek-Kulüp-Vakıf İle vb. İşletmesi Maliye Muhasebe Vergisi, Ankara, 2006, s. 36.

71 **ŞİMŞEK M.**, "Derneklerin Ticarî Faaliyetleri, Tacir Olmaları ve Tacirlikten Doğan Sorumlulukları", 22.7.2012 tarihinde www.alomaliye.com/2011/mintez_ simsek_dernek_ticari.htm adresinden erişildi. Aynı yönde bkz. **ÖZSUNAY**, s. 36.

72 Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından kaleme alınan "Derneklerin Vergilendirilmesi Rehberi", s.14, 25.7.2012 tarihinde http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/DERN_VER_REHBER_2012.pdf adresinden erişildi.

73 **KIVANÇ H.**, "Ticarî defterlerin kapanış tasdiklerinin yapılması sadece delil niteliğinde kabul görmesi için mi gereklidir?", 25.7.2012 tarihinde

Mukayeseli hukukta da, bu konuyu doğrudan değerlendiren görüşlere rastlanmıştır. İsviçre Hukuku'nda, tüzel kişilerin hak ve fiil ehliyeti incelenmiş; gerçeklik teorisine göre, kişi topluluklarının, kanunla getirilen sınırlamalar haricinde, gerçek kişiler gibi her türlü hukukî işleme ehil olduğu belirtilmiş; derneklerin üyelerine kazanç paylaştırma amacı güden ticarî faaliyetlerinin olsa olsa batıl hukukî işlemlere sebebiyet vereceği ortaya konulmuştur[74].

Fransa'da kârlılık hedefsiz derneklerin (*associations sans but lucratif*) ilk çıkışı, spor kulüplerine ve sirklere dayanmaktadır[75]. 1901 tarihli kanun, geometrik ruhlu olup, üç çeşit dernek barındırmaktadır: Bildirilmemiş dernek (*association non déclarée*), bildirilmiş dernek (*association déclarée*) ve kamuya yararlı olarak tanınmış dernek (*association reconnue d'utilité publique*)[76].

Fransız Hukuku'ndaki ilk tartışmalar, Fransız Medenî Kanunu'ndaki adi şirket tanımıyla, dernek tanımının uygulamaya yönelik ayırt edilmesi üzerinden başlamıştır (CC. art. 1832). Grup üyelerine yüzdeye dayalı pay verilmesi ve kredi dağıtılması gibi hususların şirkete delalet ettiği; grup üyelerinde hesap dönemi sonuna ilişkin kârlılık beklentisinin bulunup bulunmadığının araştırılması gerektiği ortaya konulmuştur[77].

Bu tartışma, Fransız Temyiz Mahkemesi'nin bir kararıyla sonlandırılmıştır. Kazanç (*bénéfice*), üyelerin servetine eklenen maddî (*pécuniaire*) ve materyal (*matériel*) bir gelirdir (*gain*). Şirket ve dernek

---

http://www.alomaliye.com/2011/hakan_kivanc_ticari_defterlerin_kapanis.htm adresinden erişildi.

74 **BİLGE N.**, La capacité civile des personnes morales en droit civil suisse, Genève, 1941, p. 36, 38, 39.

75 **CLUNET E.**, Les Associations, Tome première, Paris, 1909, p. 1-3.

76 **BRICHET R.**, Les associations de la loi de 1901, Paris, 1957, p. 10, 11. **CARBONNIER J.**, Droit civil, 1/Introduction, les Personnes, Quatorzième édition, Paris, 1982, p. 369, 370. **CHAUVEAU**, B1, B2, B7. **MAZEAUD H. ET L./MAZEAUD J./CHABAS F.**, Leçons de droit civil, Tome I, Deuxième volume, Septième édition, Paris, 1986, p. 871.

77 **KAYSER P.**, Société ou Association?, Paris, 1928, p. 164, 165.

arasındaki fark, birincisinde genel olarak kâr dağıtma amacının güdülmesi, ikincisinde ise bunun tamamen dışlanmasıdır[78]. Bu içtihada göre, derneğin yarar elde etmesi, bu yararları üyelerine paylaştırmadığı müddetçe, dernekler hukukuna aykırılık teşkil etmez[79]. Diğer bir deyişle, zarar ve kazançların paylaştırılmasının dışlanması fikri, derneğin ekonomik aktivitesinin aksesuar aktivite (*activité accessoire*) görünümü arz etmesidir[80].

Esasen 1901 tarihli kanun ile kâr elde etme amacına yönelik aktivitenin yasaklanması, uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Kâr elde etmeye yönelik aktivitenin yasallaşması (*la licéité des activités lucratives*), ekonominin yavaş ilerlemesinden ötürü gecikmiştir. 27 Temmuz 1984 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı, derneklerin kâr elde etmeye yönelik aktiviteler sergileyebileceğini; ancak elde ettiği kârı üyelerine paylaştıramayacağını açıklığa kavuşturmaktadır. Her ne kadar vergi hukuku, derneğin türüyle bağlı olmasa da, derneklerin ticarî aktiviteleri, ticarî işletmelerin benzer aktivitelerinden farklı vergilendirilmektedir[81].

Fransız doktrininde, derneklerin, kazanç paylaştırma dışında herhangi bir amaçla kurulabileceği; kârlılık yokluğunun (*l'absence de lucrativité*), kişiler grubu düzeyinde, örneğin tüzükte değil; bilakis üyeler düzeyinde araştırılması gerektiği dile getirilmiştir. Derneğin ekonomik aktivite icra edebileceği; hatta gerçek bir ticarî işletme bulunsa ve ticarî işlemler yapsa bile, bu aktivitenin sonucu üyelere paylaştırılmadığı sürece, dernek vasfının yitirilmeyeceği belirtilmiştir. Kuruluş amacına ulaşmak için zorunlu ve gerekli ticarî aktiviteye rağmen, dernek vasfının süreceği; bu şekilde modern ve dinamik

---

78 *Cass. Com. 4 août 1909, 1, 393* (**CHAUVEAU**, A5; **MAZEAUD/MAZEAUD/CHABAS**, p. 875). Ayrıca bkz. **SOUSI G.**, Les associations, Paris, 1985, p. 18. **BRICHET R.**, Associations et syndicats, Paris, 1977, p. 8.

79 **BRICHET**, 1977, p. 8.

80 **MAZEAUD/MAZEAUD/CHABAS**, p. 876.

81 Conseil Cons., no. 84-176 du 27 juillet 1984 JO du 28 juilllet 1984, p. 2492; **CLAVAGNIER B./DELSOL X.**, Guide fiscal des associations, Lyon, 1998, p. 143.

dernek bakış açısının derneğin fiil ehliyetini genişlettiği açıklanmıştır[82].

Fransız doktrindeki bir başka görüşe göre, dernek, maddiyata ilgisiz olmalıdır. Eğer varsa, kâr (*profit*) ortak amacın gerçekleştirilmesine adanmalıdır. Derneğin kâr elde etmesine izin verilmiştir. Yalnızca kârın dağıtılması yasaklanmıştır. Dernek, sergi, loto, tombala tiyatro veya spor gibi eğlencelerden kazanç elde edebilir. Ancak her ne şekilde elde edilmiş olursa olsun bu kazanç izlenen amacı finanse etmelidir[83].

Ekonomik amaçlı dernekler (*association à objet économique*), ekonomik amaçsız derneklerden (*association qui n'ont pas d'objet économique*) farklı olarak, mal veya hizmet arz eder; üretime, taşımaya, yönetime yönelik operasyonlar organize eder. Bu dernekler, gerek hukukî sorumluluklar, gerek cezaî müeyyideler (özellikle dernek yöneticilerinin sorumluluğu) bakımından, ticaret şirketlerinin rejimine tabidir[84]. Bu tür ekonomik amaçlı kişi toplulukları, aktivitelerinin iyileşmesi ve genişlemesi için çabalayabilirler; ancak ticaret siciline tescil edildikten sonra tamamen ehliyetlidirler (*pleinement capable*)[85].

IV- SONUÇ

Her ne kadar Türk Medenî Kanunu'nda konuyu aydınlatan çerçeve hüküm bulunmasa da, Türk Ticaret Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Dernekler Kanunu ve Dernekler Yönetmeliği incelendiğinde, derneğin, elde ettiği kazancı üyelerine paylaştırmamak kaydıyla ekonomik amaç güdebileceği; en önemlisi, ekonomik amacını gerçekleştirmek için ticarî işletme işletebileceği ortaya çıkmaktadır. Türk Medenî Kanunu'nda bu konuyu düzenleyen genel hüküm bulunmaması, bilinçli susma olarak nitelendirilemez. Böyle

---

82 **SOUSI**, p. 16-19, 43, 44.

83 **CHAUVEAU**, A4, A5.

84 **BRICHET**, 1977, p. 357-359.

85 **MAZEAUD/MAZEAUD/CHABAS**, p. 877.

olsaydı, kanun koyucunun zıt anlamıyla konuyu çözdüğü; dolayısıyla derneklerin hiçbir hâl ve şartta ticarî işletme işletemeyeceği sonucuna varılırdı. Oysa mevzuatın geniş kapsamlı incelenmesi neticesinde, tam tersine, kanun koyucunun konuyu olumlu karşıladığı açıkça ortaya konulmuştur. Bilinçsiz kanun boşluğu olasılığına gelindiğinde, kanun koyucunun ihmal veya dikkatsizlikten ötürü konuyu düzenlemeyi unuttuğu düşünülür. Bu düşünce mantıklı gözükmemektedir. Çünkü 743 Sayılı Medenî Kanun'dan Türk Medenî Kanunu'na geçişte, uzun soluklu bir çalışma maratonu sergilenmiş; 1971-1999 yılları arasında, görevden alınan ve hazırladığı tasarı geçersiz sayılan iki komisyonu saymazsak, üç komisyon tarafından, üç tasarı hazırlanmıştır. Her tasarının ardından makaleler yayımlanmış; sistematik eserlerde ve monografilerde eleştiriler yapılmış ve sempozyumlar düzenlenmiştir. Böyle bir çalışma sürecinde unutkanlık olasılığına meyletmek isabetli değildir. Böylece, bilinçli kanun boşluğu olasılığına meyletmek gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kanun koyucunun konuyu Türk Medenî Kanunu'nda düzenleme gereği duymadığı; bunu bilerek ve isteyerek yaptığı; derneklere ilişkin özel mevzuatta konunun düzenlenmesini tercih ettiği söylenebilir.

Doktrinde, Türk Medenî Kanunu'nda "Dernekler" başlığı altında oldukça yeni hükümler bulunduğu; tekrar ve çelişkilerden kaçınmak için, yeniden Dernekler Kanunu hazırlandığı; sadece kırk maddeden ibaret çerçeve bir yasa olarak düşünüldüğü; bunun açılımında ise, yönetmeliklerin planlandığı belirtilmiştir[86]. Türk Medenî Kanunu'nun kişiler hukuku kısmında, "derneklere ilişkin düzenlemenin detaylandırıldığı" kaleme alınmış ve bu detaylar sayesinde meydana gelen değişiklikler ayrıntılı açıklanmıştır[87].

Gerçekten kanun koyucunun, Türk Medenî Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden hemen sonra, dernekler ve ticaret kanunlarının

---

86 **GÖKALP Ş.**, "Yeni Dernekler Kanunu", TBB Dergisi, S. 58 (2005), s. 209-214, s. 209; 22.7.2012 tarihinde http://portal.ubap.org.tr/app_themes/dergi/2005-58-142. pdf adresinden erişildi.

87 **OĞUZMAN/BARLAS**, s. 33, 38, 39.

yenileneceğinin bilincinde olması kuvvetle muhtemeldir. Konuya ilişkin düzenlemeyi, Türk Medenî Kanunu'na göre özel kanun, Dernekler Yönetmeliği'ne göre çerçeve kanun sayılan ve o dönem için müstakbel (beklenen) şeklinde nitelenebilecek Dernekler Kanunu'na bıraktığı tahmin edilmektedir. Gerek Dernekler Kanunu ve Denekler Yönetmeliği'nin, gerek Türk Ticaret Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun konuyu düzenleyen hükümleri, derneklerin ideal amaçlarına ulaşmak için ticarî işletme işletebileceklerini, hatta bu durumda tacir sayılacaklarını ve bu ticarî işletme sayesinde elde edilen gelirler nedeniyle vergi mükellefiyetinin söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak ticarî işletme kıstasları hatırlanmak suretiyle, derneğin organize ettiği her işletmenin de ticarî işletme olduğu zannedilmemelidir. Tabii ki, ideal amaca ulaşmak için gelir sağlamayı hedef tutma, devamlılık ve esnaf işletmesi sınırlarını aşma kıstaslarına göre derneğin ticarî işletme işletip işletmediği tespit edilir. Böylece ramazan dolayısıyla iftar zamanlarında açılan aşevi ile lokal veya restoran ayırt edilir[88]. Yine deprem dolayısıyla sembolik ücretli barınak ile pansiyon veya yurt da ayırt edilebilir. İlk anılanlar ticarî işletme kıstaslarından süreklilik unsurunu sağlamadığı için, ticarî işletme teşkil etmez; buna karşılık, ikinci anılanlar, derneğin ticarî işletmesidir. Bu ayırım, vergi cezasının kaldırılması için vergi mahkemelerinde açılan iptal davalarına konu olmuş; temyizde Danıştay'a da yansımıştır[89].

---

88 **SAKA**, s. 33.

89 Ticarî işletme kıstaslarından süreklilik unsuru hakkında Danıştay kararı için bkz. "Derneğin üyelerine ücretsiz dağıtmak üzere giderlerini reklam almak suretiyle karşılayarak kâr amacı olmaksızın bir defa dergi yayımlaması arızi bir nitelik taşıdığından iktisadî işletmenin varlığından söz edilemez" (Danş. 4. D., 2002/4493 E., 2003/2705 K. T. 5.11.2003; **SAKA**, s. 33, dpn. 25). Aynı yönde bir başka içtihat için bkz. Danş. 4. D., 2004/1384 E., 2005/263 K., T. 23.2.2005; **SAKA**, s. 33, dpn. 25. "Ticarî nitelik taşıyan faaliyetleri ile tedavül ekonomisine katılan, dolayısıyla üçüncü kişilerden gelir sağladığı anlaşılan davacı derneğin devamlılık arz eden bu faaliyetlerinin iktisadî işletme sayılması, bu nedenle elde ettiği gelirin kurumlar vergisine tabi tutulması gerektiğinden aksi yolda verilen mahkeme kararında yasal isabet görülmemiştir" (Danş. 3. D., 1998/1779 E., 1999/1696 K.,

Nihayet, derneğin ticarî işletme işletmesinin izne tabi olup olmadığı değerlendirilmelidir. Dernek ulvî amacını gerçekleştirmek için çeşitli faaliyetlerde bulunur. Bu faaliyetlerden bir kısmı izne tabidir. Meselâ derneğin lokal veya yurt açması izne tabi faaliyetler arasında yer alır. Tesis kurma ve lokal açma gibi faaliyetler ancak yetkili makamdan izin almak suretiyle icra edilebilir[90]. Buna karşılık, derneğin amacını gerçekleştirmek için ticarî işletme işletmesi, izne tabi değildir; sadece bu ticarî işletmenin, derneğin yerleşim yerindeki ticaret siciline tescili gereklidir[91]. Esasen ticarî işletme işleten veya

---

T. 4.5.1999; 1.8.2012 tarihinde http://www.kararara.com/danistay/dnsty15/dnstyk 14030.html adresinden erişildi. "Kamu kuruluşlarına bağlı bir işletmenin iktisadî kamu kuruluşu olarak vergilendirilebilmesi için, işletmenin ticarî, sınai ve zirai nitelik taşıması ve işletme faaliyetinin devamlılık arz etmesi yeterli koşullar olup, faaliyetin Yasayla verilmiş bir görev gereği yapılmasının, işletmenin ayrı tüzel kişiliğinin, sermayesinin ve muhasebesinin olmamasının vergilendirmeye engel teşkil etmeyeceği açıktır" (Danş. 3. D., 2007/3869 E., 2008/3718 K., T. 24.11.2008; 1.8.2012 tarihinde http://www.kararara.com/danistay/3d/danistay/ 5222. htm adresinden erişildi).

90 **AYAN M./AYAN N.**, s. 197. **ZEVKLİLER**, 1986, s. 427, 428. **ZEVKLİLER**, 1992, s. 575, 576. **AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN ATEŞ**, s. 592. **DOĞANAY**, s.47. **KAYNAR**, s.111. **ÖZSUNAY**, s.300. **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, 2000, s. 592, 593. **UÇAR/TULUK/ERDOĞAN**, s. 37-39. **AKÜNAL**, s. 57, 58. **ZEVKLİLER/ERTAŞ/HAVUTÇU/GÜRPINAR**, s. 167, 173. **UÇAR B./İMAMOĞLU H. A.**, Dernekler Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 2001, s. 30, 31. **ŞİMŞEK M.**, Yeni Dernekler Hukuku, Ankara, 2008, s. 226-228. **KÜÇÜK Ş.**, 5253 Sayılı Dernekler Kanunu Sonrasında Derneklerle İlgili Mali Düzenlemeler, Derneklere Ait İktisadi İşletmeler, Kamuya Yararlı Dernekler, Derneklere Ait İktisadi İşletmeler, Kamuya Yararlı Denekler ve Kamuya Yararlı Derneklere Sağlanan Ayrıcalıklar, 1.8.2012 tarihinde http://www.alomaliye.com/saban_kucuk_5253_dernekler.htm adresinden erişildi.

91 Dernek iktisadî işletmesinin tescilinde ticaret sicili memurluğuna verilecek belgeler, İstanbul Ticaret Odası'nın web sitesinde açıklanmıştır: Dernek kuruluş tüzüğünün noterden tasdikli sureti, derneğin faaliyet belgesi, işletmenin açılışına dair kararı alan organın görev süresinin dolmadığını teyit eden en son seçim veya atamayla ilgili genel kurul veya mütevelli heyeti kararı, derneğin yönetim kurulu tarafından alınmış karar sureti,

işletmeyen dernek ayırımı, tüzel kişiliğin bünyesinden ziyade, ona uygulanacak hükümlerin belirlenmesi yönünden önem arz etmektedir[92].

noterden tasdikli işletme unvanı altında tanzim olunmuş üçer imzalı imza beyannamesi, işletme temsilcisinin resmi yapıştırılmış oda kayıt beyanamesi, tescil ve ilan talebini içeren dilekçe. Bu bilgilere 1.8.2012 tarihinde http://www.ito.org.tr/wps/portal/tescil-ilan-kurulus?WCM_GLOBAL_CONTEXT=dernek_vakif adresinden erişildi.

92 **AKÜNAL**, s. 8.

KAYNAKÇA

AKINTÜRK Turgut/KARAMAN ATEŞ Derya, Medenî Hukuk, 25. Baskı, İstanbul, 2012.

AKİPEK Jale G./AKINTÜRK Turgut/KARAMAN ATEŞ Derya, Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, C. 1, 8. Baskı, İstanbul, 2011.

AKİPEK Jale. G., Le but des associations en droit turc et son importance juridique, Ankara, 1963.

AKTAŞ Sururi, "Pozitif Hukukta Boşluk Kavramı", EÜHFD, C. 14, S. 1-2 (2010), s. 1-28; 22.7.2012 tarihinde http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2010%20XIV_1-1.pdf adresinden erişildi.

AKÜNAL Teoman, Türk Medenî Hukuku'nda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1995.

AYAN Mehmet/AYAN Nurşen, Kişiler Hukuku, 3. Baskı, Konya, 2011.

BALLAR Suat, Türk Dernekler Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, 1996.

BALLAR Suat, Türk Dernekler Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 2006.

BAŞPINAR Veysel, "Türk Medenî Kanunu ile Aile Hukuku Alanında Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz", AÜHFD, Y. 2003, C. 52, S. 3, s. 79-101, 30.9.2012 tarihinde http://*acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1093/1672.pdf adresinden erişildi.*

BAŞPINAR Veysel, Yeni Türk Medenî Kanunu Hakkında Bazı Düşünceler, s. 1-13, 3.11.2012 tarihinde http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/3_3.pdf adresinden erişildi.

BİLGE Necip, La capacité civile des personnes morales en droit civil Suisse, Genève, 1941.

BRICHET Robert, Associations et syndicats, Paris, 1977 (BRICHET, 1977).

BRICHET Robert, Les associations de la loi de 1901, Paris, 1957 (BRİCHET, 1957).

CAN Mustafa, "Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Ticaret Unvanı", Mevzuat Dergisi, Y. 10, S. 111(Mart 2007), 25.7.2012 tarihinde http://www.mevzuatdergisi.com/2007/03a/01.htm adresinden erişildi.

CARBONNIER Jean, Droit civil, 1/Introduction, les Personnes, 14. Edition, Paris, 1982.

CHAUVEAU René, Constitution et fonctionnement des associations et syndicats, Paris, 1969 (Bu eserde sayfa numarası bulunmamaktadır. Sayfalar A1, A2, B1, B2 vd. şeklinde ifade edilmiştir).

CLAVAGNIER Brigitte/DELSOL Xavier, Guide fiscal des associations, Lyon, 1998.

CLUNET Edouard, Les associations, Tome première, Paris, 1909.

DOĞAN Murat/NARBAY Şafak, "İktisadî Amaçla Vakıf Kurulamaması Prensibi ve Vakfın İktisadî İşletme İşletmesi", AÜEHFD, C. 4, S. 1-2, Y. 2000, s. 437-461, 25.7.2012 tarihinde http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2000_1_21.pdf adresinden erişildi.

DOĞANAY Ümit, Hükmî Şahıslar, 2. Bası, İstanbul, 1969.

EGGER A., Çeviren: **ÇERNİS Volf**, İsviçre Medenî Kanunu Şerhi, Kişinin Hukuku, İkinci Kısım, Tüzel Kişiler, Mad. 52-89, Ankara, 1948.

ERGÜN Ömer, Medenî Hukuk Tüzel Kişilerinin Ehliyet Durumu, İstanbul, 2010.

GÖKALP Şerafettin, "Yeni Dernekler Kanunu", TBB Dergisi, S. 58 (2005), s. 209-214; 22.7.2012 tarihinde http://portal.ubap.org.tr/app_themes/dergi/2005-58-142.pdf adresinden erişildi.

GÖNEN Doruk, Tüzel Kişilerde Kişilik Hakkı ve Korunması, 1. Baskı, İstanbul, 2011.

GÜMÜŞ Mustafa Alper, Kira Sözleşmesi, İstanbul, 2011.

HATEMİ Hüseyin, Kişiler Hukuku Dersleri, 2. Baskı, İstanbul, 2001 (HATEMİ, 2001).

HATEMİ Hüseyin, Kişiler Hukuku Dersleri, İstanbul, 1992 (HATEMİ, 1992).

HATEMİ Hüseyin, Medenî Hukuk Tüzel Kişileri, Giriş, Tarihî Gelişim, Eski Vakıflar, C. I, İstanbul, 1979 (HATEMİ, 1979).

HATEMİ Hüseyin, Medenî Hukuka Giriş, 5. Bası, İstanbul, 2011 (HATEMİ, 2011).

HATEMİ Hüseyin, Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987, İstanbul, 1987.

HELVACI Serap/ERLÜLE Fulya, Medenî Hukuk, İstanbul, 2007.

KARAL Semra Zeliha, "Vakıflar ve Ticarî İşletme İşleten Vakıflar", 25.7.2012 tarihinde http://karal.av.tr/makaleler.asp?MakaleID=14 adresinden erişildi.

KAYNAR Reşat, Medenî Hukuk Dersleri, İstanbul, 1978.

KAYSER Pierre, Société ou Association ? (l'article 1932 du code civil et la loi de 1901), Paris, 1928.

KIRCA Çiğdem, "Örtülü (Gizli) Boşluk ve Bu Boşluğun Doldurulması Yöntemi Olarak Amaca Uygun Sınırlama (Teleologische Reduktion)", AÜHFD, C. 50, S.1 (2001), s. 91-119; 22.7.2012 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/291/2652.pdf adresinden erişildi.

KIVANÇ Hakan, "Ticarî defterlerin kapanış tasdiklerinin yapılması sadece delil niteliğinde kabul görmesi için mi gereklidir?", 25.7.2012 tarihinde http://www.alomaliye.com/2011/hakan_kivanc_ticari_defterlerin_kapanis.htm adresinden erişildi.

KÖPRÜLÜ Bülent, Medenî Hukuk, 1-2. Kitaplar, 2. Bası, İstanbul, 1984.

KÜÇÜK Şaban, 5253 Sayılı Dernekler Kanunu Sonrasında Derneklerle İlgili Mali Düzenlemeler, Derneklere Ait İktisadi İşletmeler, Kamuya Yararlı Dernekler, Derneklere Ait İktisadi İşletmeler, Kamuya Yararlı Denekler ve Kamuya Yararlı Derneklere Sağlanan Ayrıcalıklar, 1.8.2012 tarihinde http://www.alomaliye.com/saban_kucuk_ 5253_dernekler.htm adresinden erişildi.

MAZEAUD Henri et Léon/MAZEAUD Jean/CHABAS François, Leçons de droit civil, Tome I, Deuxième volume, Septième édition, Paris, 1986.

OĞUZMAN Kemal M., Yeni Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısına Genel Bakış, Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısının İncelenip Değerlendirilmesi, VIII. Sempozyum, 22-23 Kasım 1985, İstanbul, 1988, s. 7-17.

OĞUZMAN M. Kemal/BARLAS Nami, Medenî Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 18. Baskı, İstanbul, 2012.

ÖZSUNAY Ergun, Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler, Tüzel Kişilerin Genel Teorisi, Dernekler, Vakıflar, İstanbul, 1982.

SADAY Okay, "Basiretli Tacir Gibi Davranma Yükümlülüğü", 25.7.2012 tarihinde http://www.turkhukuksitesi.com/makale_139.htm adresinden erişildi.

SAKA Zafer, Dernekler Hukuku, İstanbul, 2010.

SEROZAN Rona, Medenî Hukuk, Genel Bölüm, 2. Baskı, İstanbul, 2008 (SEROZAN, 2008).

SEROZAN Rona, Tüzel Kişiler, Özellikle: Dernekler ve Vakıflar, 2. Baskı, İstanbul, 1994 (SEROZAN, 1994).

SOUSI Gérard, Les associations, Paris, 1985.

ŞİMŞEK Mintez, "Derneklerin Ticarî Faaliyetleri, Tacir Olmaları ve Tacirlikten Doğan Sorumlulukları", 22.7.2012 tarihinde www.alomaliye.com/2011/mintez_simsek_dernek_ticari.htm adresinden erişildi.

ŞİMŞEK Mintez, Yeni Dernekler Hukuku, Ankara, 2008.

TANDOĞAN Halûk, Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısının Tüzel Kişilere İlişkin Hükümleri Üzerine Görüşler, s. 121-134; 30.9.2012 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1973-30-01-04/AUHF-1973-30-01-04-Tandogan.pdf adresinden erildi.

TAŞKIN Âlim, "Tüzel Kişilerin Kişilik Haklarının Korunması", s. 201-243, 25.7.2012 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1991-1992-42-01-04/AUHF-1991-1992-42-01-04-Taskin.pdf adresinden erişildi.

UÇAR Bilal/İMAMOĞLU Haydar A., Dernekler Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 2001.

UÇAR Bilal/TULUK Selim/ERDOĞAN Halil, Dernek-Kulüp-Vakıf İle vb. İşletmesi Maliye Muhasebe Vergisi, Ankara, 2006.

ULUSAN İlhan, "Türk Medenî Kanunu'nun Dünü ve Bugünü", s. 153-172, 30.9.2012 tarihinde www.iku.edu.tr/EN/iku_gunce/HukukC1S1_2/HukukGunceC1S1_153.pdf adresinden erişildi.

VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, Medenî Hukuk, İstanbul, 1969.

ZEVKLİLER Aydın, Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), Ankara, 1992 (ZEVKLİLER, 1992).

ZEVKLİLER Aydın, Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), Diyarbakır, 1986 (ZEVKLİLER, 1986).

ZEVKLİLER Aydın/ACABEY Beşir M./GÖKYAYLA Emre K., Zevkliler Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), 5. Bası, Ankara, 1995.

ZEVKLİLER Aydın/ACABEY Beşir M./GÖKYAYLA Emre K., Zevkliler Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), 6. Bası, Ankara, 2000 (ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, 2000).

ZEVKLİLER Aydın/ERTAŞ Şeref/HAVUTÇU Ayşe/GÜRPINAR Damla, Yeni Medenî Kanuna Göre Medenî Hukuk (Temel Bilgiler), 7. Bası, Ankara, 2012.

Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısı ve Gerekçesi, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1971.

Türk Medenî Kanunu Tasarısı ve Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Tasarısı, Ankara, 1999.

Türk Medenî Kanunu Ön Tasarısı ve Gerekçesi, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1971.

Türk Medenî Kanunu (Sözlük, Türk Medenî Kanunu Tasarısı ve Tatbikat Kanunu ile Birlikte), Hazırlayan: **YAVUZ Cevdet**, İstanbul, 1998.

KISALTMALAR

art	: *Article* (Madde)
AÜEHFD	: Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
Cass	: *Cassation* (Temyiz)
CC	: *Code Civil* (Fransız Medenî Kanunu)
CCS	: *Code Civil Suisse* (İsviçre Medenî Kanunu)
Com	: *Commercial* (Ticarî veya ticaret)
Conseil Cons	: *Conseil Constitutionnel* (Anayasa Mahkemesi)
D	: Daire
Danş	: Danıştay
DK	: Dernekler Kanunu
Dpn	: Dipnot
DY	: Dernekler Yönetmeliği
E	: Esas
EHFD	: Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
EMK	: 743 Sayılı Medenî Kanun
ETK	: 6762 Sayılı Ticaret Kanunu
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
JO	: *Journal Officiel* (Resmî Gazete)
K	: Karar
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
LCA	: *Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association* (1 Temmuz 1901 Tarihli Dernek Tüzüğü Hakkında Kanun)

m	: Madde
p	: *Page* (Sayfa)
RG	: Resmî Gazete
s	: Sayfa
S	: Sayı
T	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TMK	: Türk Medenî Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
Vd	: Ve devamı
Vol	: *Volume* (Cilt)
Y	: Yıl
Yarg	: Yargıtay